

прегледни рад
достављен: 02. 10. 2024.
прихваћен за објављивање: 07. 11. 2024.
УДК 343.296:004.8

Др Сава АКСИЋ*

ПРАВНА ОСНОВА КОНВЕРЗИЈЕ ОДГОВОРНОСТИ НАСТАЛЕ КАО ПОСЛЕДИЦА УПОТРЕБЕ СИСТЕМА ВЕШТАЧКЕ ИНТЕЛИГЕНЦИЈЕ¹

Апстракт

Машине којима се управља вештачком интелигенцијом имају могућности остваривања постављеног циља са много већим успехом него што је то случај код машина којима се управља на традиционалан начин, односно код оних путем којих се циљ постиже тако што се унапред одреди задатак који машина треба да оствари и то у предвиђеним околностима. Употребом средстава вештачке интелигенције ће се смањити трошкови, повећати сигурност и ефикасност. Међутим, из разних разлога је могуће да дође до проблема у њиховом функционисању, и на тај начин до настанка материјалне и нематеријалне штете. С обзиром да ће се употребом вештачке интелигенције створити другачије околности у којима ће доћи до одговорности, са разлогом се може поставити питање у чему се те нове околности разликују од претходних и који ће бити правни основ на којем ће се извршити конверзија одговорности.

Кључне речи: вештачка интелигенција, софтвер, објективна одговорност.

1. НИВО ТРЕНУТНОГ РАЗВОЈА И ОПСЕГ ПРИМЕНЕ СРЕДСТАВА КОЈИМА СЕ НЕ УПРАВЉА МАНУЕЛНО

Као последица технолошког напретка у друштву, појавила су се средства за рад и машине којима се више не управља на традиционалан начин - путем задавања команде за одређену операцију или низ одређених операција које би се обављале у унапред предвиђеним околностима (јер би ван предвиђених околности било немогуће да се задате операције обаве), него се ради о уређајима који садрже програме помоћу којих се могу постићи одређени циљеви и остварити резултати рада, односно,

---

* Редовни професор, Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Правни факултет, Република Србија, sava.aksic@pr.ac.rs, ORCID: 0000-0002-0293-7820.

¹ Рад је резултат истраживања које финансира Министарство науке, технолошког развоја и иновација (Евиденциони број Уговора 451-03-65/2024-03/200254 од 5. фебруара 2024. године)

обављати операције на много бржи и ефикаснији начин, са много мање ангажовања људског рада, са већом уштедом енергије и са већом сигурношћу, и све то у околностима које нису или не морају бити у потпуности предвиђене. То су разне врсте дрoнова, летећих објеката без људске посаде, затим друмска возила или возила на шинама са системом за аутономно управљање, хуманоидни роботи и остале врсте машина којима се управља системом вештачке интелигенције. Ове врсте машина се могу користити за остваривање најразличитијих циљева, као што су транспорт људи и добара, разне врсте достава, затим уређаји који се користе у медицинске сврхе, у пољопривредне сврхе, за обављање репетативних послова, посебно за обављање послова који су опасни по људски живот и здравље или послова у отежаним временским условима или окружењу где уређај може имати сензоре са софтвером за бољу перцепцију и успешнију детекцију препрека које стоје на путу обављања одређених задатака, да би се на тај начин постигли бољи резултати, односно остварили задаци са много мањим ризиком у односу на случај када би исте задатке обављао човек, и све то са мањим утрошком енергије, односно ресурса.² Тако су по неким проценама, људски фактор, односно људске грешке узрок саобраћајних незгода у приближно 90% случајева,³ па би онда употребом машина чија би намена била превоз путника и материјалних добара, а којима би се управљало системом вештачке интелигенције, била превазиђена човекова природна ограничења као што су умор, смањена перцепција и ограничен фокус приликом управљања превозним средством (<https://www.telegraf.rs/auto/auto-vesti/3703956-buducnost-je-stigla-autonomna-vozila-primesena-na-putevima-srbije> датум посете 18.05.2024.). Све би ово имало као крајњи резултат смањен број саобраћајних незгода, повећана ефикасност и број остварених задатака.

С обзиром да је у питању почетна фаза настанка и коришћења ових уређаја, на чијем усавршавању се интензивно ради и у шта се улаже огроман новац, основано се очекује да ће оваквих уређаја бити све више, да ће њихова примена бити што шира, да ће временом њихово функционисање бити много сложеније и вишеструко, да ће у неким областима у потпуности заменити људски рад, те, да ће софтвер путем којег ће се управљати оваквим уређајима и чија примена на садашњем нивоу развоја науке бележи само почетни а тиме и скромни ниво, у будућности развити до неслућених граница.

---

² Bruxelles, 19.2.2020. COM(2020) 64 final, ИЗВЕШТАЈ КОМИСИЈЕ ЕВРОПСКОМ ПАРЛАМЕНТУ, ВЕЋУ И ЕВРОПСКОМ ПРИВРЕДНОМ И СОЦИЈАЛНОМ ОДБОРУ, Извештај о утицају вештачке интелигенције, интернета ствари и роботике на сигурност и одговорност, 3.

P9_TA-PROV(2020)0276 Састав грађанскоправне одговорности за вештачку интелигенцију Резолуција Европског парламента од 20. октобра 2020. са препорукама Комисији о саставу грађанскоправне одговорности за вештачку интелигенцију (2020/2014(INL))

³ *Ibid*, 2.

Овакви софтвери којима се обезбеђује аутономно управљање одређеним машинама имају збирни назив “вештачка интелигенција”. Вештачка интелигенција се као начин управљања одређеним процесом разликује од програмирања неким процесом, утолико што програмирање рада одређене машине подразумева одређивање конкретних радњи или низа радњи које треба извршити и то у дефинисаним или унапред предвиђеним околностима, док вештачка интелигенција, симулирајући људску интелигенцију подразумева остваривање команди, односно резултата који требају да настану и то у околностима које у принципу, односно нису на конкретном нивоу унапред предвиђене и као такве нису познате, да би, с обзиром на задати циљ, сам уређај помоћу одређеног програма, односно одређених алгоритама, аутономно изабрао најбољи могући начин реализације постављеног задатка. Дакле вештачка интелигенција се разликује од пуког програмирања утолико што путем ње машина аутономно управља у непредвиђеним околностима. Циљ науке која се бави развојем вештачке интелигенције је да се вештачка интелигенција приближи колико год је то могуће људској интелигенцији, тачније да симулира људску интелигенцију. Наравно, време ће потврдити границе до којих је овако нешто могуће. Сигурно да би предности једног медијума у којем би се управљало оваквим системима задовољења људских потреба биле неизмерне, јер један овакав напредак у људској историји тешко да би се могао мерити са било којом претходном фазом научног развоја, те би онда са овим било реално и очекивати да ће доћи и до великог развоја људског друштва у целини.

2. ПРЕПРЕКЕ У ФУНКЦИОНИСАЊУ СИСТЕМА КОЈИМА СЕ УПРАВЉА ВЕШТАЧКОМ ИНТЕЛИГЕНЦИЈОМ

Постоје и извесни проблеми који би се могли јавити са применом оваквих система, а као последица несавршености машина и чињенице да је реалност живота инвентивнија и непредвидивија од било које машине или програма, као и да ће науци у овој области бити потребном много рада и дуги временски период да би се непредвидиви моменти реалности природе у већој мери могле прилагодити и бити распознате од стране вештачке интелигенције. Тако, с обзиром на чињеницу да ће возила са системом аутономног управљања извесно време делити простор са возилима којима управљају људи⁴, да ће делити простор са пешацима, да ће дрoнови вршити доставу хране, лекова, поште, као што ће беспилотне летелице вршити транспорт људи или добара, и све то изнад насељених места, при чему може доћи до застоја у њиховом функционисању, непредвиђених проблема у раду система којима се управља овим машинама, инцидената разних врста, чиме може бити проузрокована велика материјална или нематеријалне штете. Познат је случај када се “Uber”- ово

---

⁴ *Ibid*, 16.

возило које је имало систем аутономног управљања кретало градом неколико месеци без проблема, на начин да је систем одлично распознавао пешаке, друга возила, саобраћајне знакове, препреке на путу, и онда је изненада возило ударило бициклисту који је прелазио улицу ван пешачког прелаза, услед којих повреда је бициклиста преминуо.⁵ Такође, познат је случај који се десио скоро, тачније 19.07.2024 год. када је дошло до пада Мајкрософт система у вези са пружањем клауд услуга у САД, а пад система је проузроковао прекид у функционисању разних компанија, па се то одразило тако што су летови отказани, ТВ мреже услед пада компјутерске графике биле поремећене, у супермаркетима је настала хаотична ситуација, а рад банака је на глобалном нивоу био доведен у питање (<https://www.atvbl.rs/lat/magazin> - електронска страница посећена 13.09.2024.).

Такође, постоје подаци о незгодама са другим врстама машина којима се управљало аутономним системом - машинама у пољопривреди (као. нпр. за брање воћа)⁶ у односу на људе, као што се може десити инцидент да летећи објекти падну на нечију кућу или у нечије двориште и направе материјалну или нематеријалну штету (управо се појавила вест да је у Кини тестиран теретни дрон чија је носивост до две метричке тоне, са распоном крила од 16,1 метара и висине од 4,6 метара, те да су у Кини већ почеле комерцијалне испоруке дроновима (информацију путем интернета објавио “b92”, дана 15.08 2024 год).

Поставља се питање о одговорности за материјалну и нематеријалну штету која може настати на овај начин - употребом средстава којима се управља системом вештачке интелигенције, односно, ко ће и на који начин бити одговоран, и шта може послужити као правна основа одговорности у оваквим случајевима.

У цитираном извештају (Bruxelles, 19.2.2020. COM(2020) 64 final, ИЗВЕШТАЈ КОМИСИЈЕ ЕВРОПСКОМ ПАРЛАМЕНТУ, ВЕЋУ И ЕВРОПСКОМ ПРИВРЕДНОМ

---

⁵ Uber - ово возило је 2016 год почело са тестирањем у потпуно аутономном моду у реалним условима. Тестирања су обављана у неколико градова Feniks, Pitsburg, San Francisko i Toronto. Тестирање се одвијало без већих инцидената. Међутим, 2018 године је у држави Аризони у САД настао инцидент са смртним исходом. Наиме, у Uber - овом аутомобилу који је изазвао инцидент био је укључен аутопилот и постојао је оператер, али након прегледа снимка инцидената и анализе догађаја дошло се до закључка да није било времена да оператер предупреди инцидент на начин да заустави возило или да промени његов правац. Тачније, инцидент се састојао у томе што је возило ударило у пешака који је са бициклом прелазило улицу ван пешачког прелаза, пешак је услед ударца аутомобила задобио повреде којима је касније подлегао (<https://dmotion.rs/2018/03/20/autonomno-vozilo-odvezlo-u-fatalan-sudar> датум посете 10.08.2024.)

⁶ Наводи се случај робота у пољопривреди, чији је задатак да лоцира и обере воће на дрвету, као и да сакупи воће које је опало са дрвета, показују ниво успешности у преко 90% случајева, али алгоритми којима се управља тим роботима су у неким случајевима заказали и донета је погрешна одлука услед чега је могло доћи до повређивања човека или животиње. - Bruxelles, 19.2.2020. COM(2020) 64 final, ИЗВЕШТАЈ КОМИСИЈЕ ЕВРОПСКОМ ПАРЛАМЕНТУ, ВЕЋУ И ЕВРОПСКОМ ПРИВРЕДНОМ И СОЦИЈАЛНОМ ОДБОРУ, Извештај о утицају вештачке интелигенције, интернета ствари и роботике на сигурност и одговорност, 9.

И СОЦИЈАЛНОМ ОДБОРУ, Извештај о утицају вештачке интелигенције, интернета ствари и роботике на сигурност и одговорност, стр. 12 и 16.). се наводи да за евентуално начињену штету услед употребе система вештачке интелигенције мора да се установи објективна грађанскоправна одговорност - одговорност без обзира на кривицу, те да би се на тај начин обезбедило да, са једне стране, оштећени добије одговарајућу надокнаду, док, би са друге стране накнада штете на одговорног субјекта деловала подстицајно, јер би убудуће предузимао мере да убудуће не настане ситуација у којој би морао да исплаћује штету.

Овакви разлози у циљу оправдања одговорности (објективне) нама изгледају мало чудни, јер, за учињену штету свакако се мора одговарати, као и да главни разлог одговорности проузроковача штете мора бити прво обештећење оштећеног, па тек онда подстицајно дејство на онога ко је штету проузроковао. Нисмо сигурни да разумемо икакву дилему о постојању одговорности услед проузроковања штете, па и дилему о постојању објективне одговорности, с обзиром да друга одговорност не би била могућа. Надокнада штете, и без обзира на кривицу је нешто што се подразумева, и да тако нешто никако не би смело да буде упитно.

Оно, око чега постоји дилема је став који држава треба да има по овом питању.

Државе које покушавају да реше ово питањесе деле се у две групе: једна група држава прави тзв. ”законодавне замке” на начин да дозвољава употребу машина којима се управља системом вештачке интелигенције само у појединим градовима или деловима држава, док се, једна друга група држава, определила за стратегију чекања док не види како ће се завршити експерименти из ове области и да на тај начин као полазну основу узме најоптималнији модел правног решења (<https://www.telegraf.rs/auto/auto-vesti/3703956-buducnost-je-stigla-autonomna-vozila-primescena-na-putevima-srbije> датум посете 18.05.2024.).

3. РАЗЛИКА ИЗМЕЂУ ОДГОВОРНОСТИ ЗА ШТЕТУ НАСТАЛУ УСЛЕД ОПАСНЕ СТВАРИ И ОДГОВОРНОСТИ ЗА ШТЕТУ НАСТАЛУ УПОТРЕБОМ СРЕДСТАВА ВЕШТАЧКЕ ИНТЕЛИГЕНЦИЈЕ

Да би се разјаснила специфичност одговорности за штету која може настати употребом система вештачке интелигенције, сматрамо да је прво потребно направити разлика у односу на одговорност за штету која може настати употребом опасних ствари.

Када се ради о одговорности за штету насталу услед опасне ствари, као нпр. када неки радник радећи за машином у фабрици претрпи нематеријалну штету услед рада машине - буде повређен, (када повреда није изазваном непажњом или смањеном пажњом радника услед чега би онда и радник за машином сносио део одговорности), или када путник претрпи штету у возилу јавног превоза (за шта путник ни најмање

није крив, него се путник, напротив, придржавао свих правила о понашању у возилу), није исто као када би некоме ко је седео у својој дневној соби пала летелица за превоз робе или путника на кућу (небитно је да ли због хардварског квара, софтверске грешке или глобалног проблема у функционисању система) и том приликом му била начињена материјална или нематеријална штета. Наиме, радник који је отишао у фабрику да ради за машином и путник који је хтео да се превезе до одређеног места, не могу у смислу одговорности за штету коју су претрпели бити у истом положају као и човек који је седео у својој дневној соби и претрпио штету услед пада дрона, јер радник који је отишао да ради за машином у фабрици и путник који је ушао у аутобус како би се превезао на одређено место, су себе својом вољом изложили дејству опасне ствари на начин што су ступили у контакт са том опасном ствари како би постигли одређене циљеве - радник у фабрици да заради плату, а путник да би стигао на одређено место, без обзира што, наравно, тиме нису желели да им се деси икаква штета. Они су били свесни или су морали бити свесни да им се излагањем деловању опасне ствари, може десити штета, али су веровали да им се штета, материјална, а тек нематеријална, неће догодити.

За разлику од њих двојице, човек, који је у дневној соби своје куће седео у фотељи, себе ни на који начин није изложио деловању опасне ствари, него је био у свом дому, даке амбијенту који би по дефиницији требао да се сматра небезбеднијим, тј. чак и да је хтео од нечега да се сакрије не би могао да изабере безбедније место, те ни на који, чак ни на најпосреднији начин, није могао бити крив зато што му је дрон пао на кров куће и том приликом га повредио или му нанео материјалну штету. Тако да између штете услед опасне ствари и штете настале употребом средстава вештачке интелигенције не постоји аналогија у погледу положаја оштећеног у односу начин настанка штете. Овакву оцену степена одговорности сматрамо да уопште не може да промени чињеница нужности разлога због којих су се радник у фабрици и путник у превозу нашли на том месту, макар то били и разлози егзистенцијалне природе - први да би зарадио за живот а други да би можда отишао код лекара. Чињеница је да су се изложили дејству опасне ствари, јер да нису били на месту на којем су били када је настала штета, до штете не би ни дошло.

Случајева настанка штете употребом средстава вештачке интелигенције ће сигурно бити више у почетној фази примене ових средстава, али ће их у сваком случају бити мање него што их је било употребом класичних средстава, као и да ће несрећних случајева, временом, услед усаврашавања средстава вештачке интелигенције, бити све мање, јер је између осталог и сигурност разлог примене ових машина. Узрок настанка штете услед примене ових система може једноставно бити последица несавршености система вештачке интелигенције, односно доношење одлуке услед погрешне процене софтвера, дакле без ичије кривице, у терминологији кривичног права би се рекло из нехата. Међутим, постоје случајеви када се и за кривично дело учињено из нехата одговара, и то личном санкцијом - казном лишења

слободе, као у случају убиства, док, у случају штете настале употребом средстава вештачке интелигенције у аналогним случајевима не може бити личне одговорности, јер се не може кривити творац софтвера зато што није створио савршенији систем да би се избегла штета. Друга је ствар, што, сматрамо да никако не може бити правично, да неко, ко ни на који начин себе није изложио деловању опасне ствари, него, нпр. буде у својој куће, а на кућу се услед заказивања система управљања или погрешне процене система, сруши дрон, услед чега човек изгуби живот, и нико због тога не не буде кажњен личном казном - нпр. казном лишења слободе, него члановима његове породице стигне чек на одређени новчани износ због претрпљене нематеријалне штете. То никако не може бити правично јер тај човек није хтео да свој живот оконча на такав начин. Међутим, овде нема никог ко би лично требао да буде одговоран. Дакле, у Кривичном праву ће се за одговарајући однос према последици лично одговарати, док ће се у случају нематеријалне штете настале употребом средстава вештачке интелигенције, у случају аналогног односа према насталој последици, увек одговарати по принципу објективне одговорности.

Такође, сличан је случај саобраћајне незгоде у којој је учествовало “Uber”- ово возило. Дакле, у овом случају је дошло до несреће на начин да возило у одређеном тренутку није препознало пешака који је на бицикли прелазио улицу ван пешачког прелаза. У случају овакве саобраћајне незгоде која би евентуално наступила класичним возилом, и којим би управљао човек постојала би тзв. подељена одговорност, одговоран би био возач зато што је ударио пешака и ако је исти прелазио улицу ван обележеног пешачког прелаза, али би и пешак био одговоран зато што је несмотрено прелазио улицу и на месту где то није било дозвољено. Наравно, одговорност возача за настали удес би била много већа, и возач аутомобила би у сваком случају одговарао по принципу личне одговорности и по својој прилици би био кажњен казном лишења слободе, а онда би морао да надокнади и нематеријалну штету. Међутим, у случају инцидента са “Uber”- овим возилом нико неће бити кажњен казном затвора, односно нико неће одговарати по принципу личне одговорности. Не може се казнити творац програма јер је творац програма, програм вероватно направио на начин како је то најбоље умео, док, са друге стране држава је издала дозволу за коришћење наведених система такође на основу процене да су испуњени критеријуму у погледу безбедности употребе наведених система, али се, на жалост, ипак десило нешто што се није могло предвидети. Дакле настао је медијум у којем је услед штете настале употребом средстава вештачке интелигенције дошло до конверзије одговорности, на начин што се за штету насталу на овакав начин може одговарати само по принципу објективне одговорности, док би се у случајевима са истим или сличним околностима, а у којима би штета настала употребом машина којима управља човек, одговарало и по принципу личне одговорности, односно казном лишења слободе. Одређени број грађана ће употребом средстава вештачке интелигенције хипотетички доћи у ситуацију да може да претрпи материјалну и

нематеријалну штету, а да за такву штету нико не одовара по принципу личне одговорности. Поставља се питање на који начин је могуће дати легитимитет оваквој промени одговорности, и уопште, легитимитет овако насталом стању?

4. НАСТАНАК КАЗНЕ И НАЧИН ОДМЕРАВАЊЕ КАЗНЕ

Укратко ћемо се само осврнути на појам казне и начин њеног одмеравања како би смо јасније ставили до знања да настале промене у накнади штете употребом средстава вештачке интелигенције између осталог одударају и од начина кажњавања који је постојао у највећем делу човекове цивилизације.

Кроз санкције су се могли сагледати најразличитији односи, између група и појединаца, односи између индивидуалног и колективног сватања правде, кроз став према санкцијама се могао сагледати начин задржавања и освајања моћи, идеја хуманизма, али и инстинкти и реакције анималних предака, тако да је у ставу о санкцији увек био садржан однос о личном и колективном, субјективном и општеприхваћеном (Николић, 1995,49,50,52,53,68,70). Са исцрпљивањем природних ресурса хране, са повећаном опасности и потребом осигурања безбедности реакција колектива поприма елементе реципроцитета, као у случају крвне освете, која је у у свом рудиментарном облику била доста широко схватана и неселективно примењивана, па се за њом посезало не само у случају убиства, него и за најразличитија дела против тела, имовине или за повреду угледа (Николић, 1995,49,50,52,53,68,70).

Након тога, зато што је постојање крвне освете и примена принципа талиона озбиљно нарушавала мир и живот сукобљених заједница, покушао се пронаћи начин да заједнице и поред права на предузимање колективних акција - санкција, некако преживе, па су оштећени код крвне освете „давали реч“ да ће се примена крве освете одложити да би они који су нанели штету могли да заврше нужне егзистенцијалне послове, или су они који су штету нанели, да би избегли крвну освету могли предложити оштећенима композицију, која се као начин намирења оштећених сводила на то да уместо телесног кажњавања оштећени добију материјалну сатисфакцију (Николић, 1995,49,50,52,53,68,70).⁷ Међутим, композиција је била право оштећених, никако њихова обавеза да на њу пристану, јер су увек могли да одбију композицију и одлуче се за освету (Николић, 1995, 52, 53,68, 70).

У савременом праву се деликти, зависно од добра које се штити, деле на две групе: кривичноправе и грађанскоправне деликти. Кривичноправни деликти се састоје у кривичним делима, односно нападу на заштићена добра, док се

---

⁷ Развој економских односа се неминовно одразио и на начело освете или талиона тако што се за накнаду штете уместо главе и крви давао економски еквивалент. У овоме се називу зачеци неком односу који је сличан уговора путем којег се непријатељство претварало у пријатељство (Вуковић, 1971,11,12).

грађанскоправни деликти састоје у nanoшењу имовинске штете (поред ових најзначајнијих група деликата постоје и још неке мање значајне групе деликата, као што су дисциплински и административни деликти, који представљају лакше повреде заштићених добара (Лукић, 1995, 105)). Разлика у тежини ове две врсте прекршаја - кривичних дела и nanoшења имовинске штете, одређује и разлику у санкцијама које следе за кривична дела и грађанскоправне деликте: за кривична дела се изриче казна, док се за грађанскоправне деликте изриче накнада штете (Лукић, 1995, 106).⁸ Кривична дела која се најстроже кажњавају су кривична дела којима се угрожава туђи живот и телесни интегритет.

Разлика између кривичне санкције - казне и грађанскоправне санкције - накнаде штете са аспекта вредност које се одузимају овим санкцијама је таква да је код кривичних санкција за највећи број кривичних дела прописана лична санкција која се може састојати у одузимању живота, личне слободе, части, одређених права, у неким случајевима и имовине која се онда предаје држави, док се код грађанско - правних санкције иста састоји у одузимању имовина која се предаје ономе који је претрпео грађанскоправни деликт, односно ономе коме је штета нанета (Лукић, 1995, 106). Ако се може приметити неко правило то је, да се за угрожавање туђег живота и тела у принципу изриче санкција која је усмерена на личност деликвента (када се говори о правди управо имамо у виду сразмеру (Радбрух, 1980, 94 - 100)⁹), мада су у појединим државама предвиђене санкције против личности деликвента, па и смртна казна, чак и за она кривична дела којима нису нападнути нечији живот или тело.¹⁰

У сваком случају циљ казне је васпитни утицај на деликвента и остале грађане, казна је увек усмерена на личност деликвента без икакве реститутивне функције у односу на оштећеног, док је код грађанскоправног деликата санкција увек

---

⁸ Да би оштећено лице могло тражити накнаду штету неопходно је “да је наступила штетна последица противправне радње или нерадње штетникове која му се може у кривици уписати” (Аранђеловић, 1924, 8); Да би се учињена штета морала надондадити неопходно је да постоји противправност радње којом је нанета штета, односно да штетна радња мора бити у супротности поретком одређеног друштва, што значи у супротности не само са правилима правног поретка, него и правилима морала и уопште правилима понашања у друштвенј заједници (Стипковић, 1988, 23).

⁹ Касније, у правним расправама, као и у пракси римских правника се полако прихватају идеје грчких филозова да се преступник кажњава да не би више поновио исто, као и да се казном уплаше остали, да остали не би исто урадили, али има и ставова да казном треба осветити жртву, односно да санкција треба да има карактер освете (Николић, 1995, 71).

¹⁰ Овде треба навести случајеве земаља у којима смртна казна није укинута и може се изрећи за кривична дела која се не састоје у одузимању туђег живота, односно може се изрећи за кривична дела која нису убиство или повређивање другог лица. Тако, муслиманско право предвиђа смртну казну не само за убиство, него и за једну ширу групу кривичних дела као што је побуна против легитимне власти, прељуба, напад на поворку путника (караван), отпадништво, или, постоји случај законодавства Кине у којој се смртна казна може изрећи за 66 врста кривичних дела од убиства и саботаже, навођења на проституцију до преваре у области кредитних картица (Прадел, 2009, 20 - 21).

реститутивна, тако да се *differentia specifica* санкције између јавног и приватног права, састоји у томе што је за јавно право карактеристична казна, која се не састоји у ретрибуцији него у превенцији, док је за приватно право карактеристична реституција, односно обештећење које се утврђује по различитим модалитетима (Николић, 1995,90).

5. МОГУЋИ НАЧИН РЕШЕЊА ПРАВНЕ ОСНОВЕ КОНВЕРЗИЈЕ ОДГОВОРНОСТИ ЗА ШТЕТУ НАСТАЛУ УПОТРЕБОМ СРЕДСТАВА ВЕШТАЧКЕ ИНТЕЛИГЕНЦИЈЕ

Дакле, до конверзије одговорности за штету насталу употребом средстава вештачке интелигенције је дошло на начин што се, као прво, за нематеријалну штету, (у неким случајевима учињену и из нехата) увек кроз историју одговарало санкцијама усмереним против личности починиоца (мада, као што смо навели у неким земаљама је чак и за материјалну штету предвиђена најтежа лична санкција - смртна казна) док се код одговорности за штету (и нематеријалну) насталу употребом средстава вештачке интелигенције (насталу услед погрешне процене) увек одговара по принципима објективне одговорност, и друго, што је кроз одговорности за штету насталу употребом средстава вештачке интелигенције враћен средњовековни принцип композиције (плаћања имовином уместо телесног кажњавања), само у нешто модификованом облику, тако што је код изворног принципа композиције била неопходна сагласност жртве, док код ове одговорности сагласност нема.

У сваком случају субјекат који је дужан да надокнади штету насталу употребом средстава вештачке интелигенције је држава, и то из три разлога.

Прво, зато што је држава на одређеном делу територије или на целој територији утврдила да су одређени системи безбедни за употребу и као таквим им је одобрила функционисање, па је онда због тога, и без обзира на кривицу, дужна да исплати штету.

Друго, зато што би у случају да држава није одговорна, лице које би претрпело штету би морало да се изложи великим трошковима и ангажовању са циљем да утврди који је субјекат управљао средствима вештачке интелигенције чијом је употребом настала штета, како би исту наплатио, а врло често, то не само да би било тешко него би за обичног грађанина то било и немогуће.

И треће, најважнија функција државе је да омогући напредак друштва у целини и саспостојање људи (Лукић, Кошутих, 2009, 33 - 36; Митровић, 2016, 58), те с тога, држава једноставно мора по принципу једнакости терета да у случају оваквих

штета буде одговорна, односно да буде одговорна за штету која настане у обављању њених функција.¹¹

С обзиром да се, са једне стране, ради о штети која може настати у специфичним ситуацијама и околностима које се разликују од свих до сада познатих у пракси и теорији, а разлика се састоји у томе што би, с обзиром на околности, односно држање оштећеног и насталу последицу, санкција морала да буде лична и строжа, али је то једноставно немогуће, док се, са друге стране, не може зауставити технички развој а са њиме и напредак друштва у целини, па је зато неопходно пронаћи одговарајући правни основ за овакву, посебну врсту одговорности. Сматрамо, да такав основ може да представља само сагласност грађана да се не одређеној територији могу употребљавати средства којима се управља вештачком интелигенције, односно сагласност за стварања атмосфере повећаног ризика насталог употребом средстава вештачке интелигенције, а коју би сагласност грађани изјавили непосредним и личним изјашњавањем на референдуму. Сматрамо да се само на такав начин моће донети одлука да се у једној држави или на одређеном делу њене територије могу употребљавати средства којима се управља вештачком интелигенцијом, док би држава, тек ако грађани донесу овакву одлуку и на основу овакве одлике, даље доносила конкретне одлуке да појединим оператерима након компетентне процене безбедности, дозволи рад.

Пракса је да се путем референдума одлучује о најразличитијим питањима, тако да и референдум о употреби средстава вештачке интелигенције не би био никакав изузетак, те с тога сматрамо да се само на овај начин може дати правна основа конверзацији одговорности за штету насталу употребом средстава вештачке интелигенције.¹²

---

¹¹ Одговорност државе по принципу једнакости терета наступа у оним случајевима када је држава, ради вршења својих функција, принуђена да повреди права појединаца. Повреде права које чини држава такве су да држава без њих не би могла вршити своје задатке....Држава која врши своје функције вређајући при томе права појединаца, врши с једне стране своју правну дужност, дакле креће се у границама права с друге стране вређа права појединаца, и тиме дакле излази из граница права. Држава ради остварења извесних правних циљева, ради остварења извесних правних принципа жртвује друге правне циљеве, друге правне принципе (Тасић, 1921, 7).

¹² И ако су значајну улогу у јачању институције референдума имале Швајцарска, Француска и Сједињене Америчке Државе, ипак се Швајцарска сматра отаџбином референдума, чему је у сваком случају допринео њен историјски развој, федерално уређење, њен географски положај и планински тло, па су услед свега тога још од XV и XVI века одлуке изношене народу на одлучивање (Јовичић, 2006, 5). Након тога је референдум предвиђен федералним законодавством - уставом од 1802 године, а од 1848 постоји обавеза да се о уставу одлучује на референдуму, док је од 1874 у федералном уставу наведена обавеза да се и о законима одлучује путем референдума (са изузетком кантона Tessin) (*Ibid*). И приликом стварања Сједињених Америчких Држава 1776. године, државе Масачусец (Massachusetts) и Њу Хемпшир (New Hampshire) су о уставу одлучила на референдуму, а после првог светског рата је у Вајмарској Немачкој је примењен референдум, и референдум је такође унет у државе

6. ЗАКЉУЧАК

Употребом средстава вештачке интелигенције настао је један медијум којем нема сличног у досадашњој људској историји на начин да су настали проблеми везани за правну регулацију употребе оваквих средстава, и посебно проблеми који се односе на одговорност за штету настале употребом ових средстава. Штета може бити најразличитија, али потешкоће за успостављање одговорности услед настанка штете на овај начин се појављују услед чињенице да је за поједине врсте нематеријалне штете, као што је губитак живота, телесне повреде и уопште штету насталу услед напада на телесни интегритет, готово увек у досадашњој историји прописивана лична санкција, што се у овом случају - случају настанка нематеријалне штете настале употребом средстава којима се управља вештачком интелигенцијом, не може учинити, зато што нема појединца који би био лично одговоран, па нема ни ичије намере или нехата, него, штета може једноставно настати као последица техничке несавршености система, због чега нико лично не би могао да одговара. Тако да једини субјекат који би у овом случају могао да одговара могла би да буде само држава, будући да ови системи могу да функционишу на територији одређена државе искључиво на основу одобрења дотичне државе, и то, држава би била одговорна једино по принципу објективне одговорности, односно путем материјалне сатисфакције и без обзира на кривицу. Међутим, с обзиром да се ради о својеврсном парадоксу, јер је извршена конверзија одговорности утолико што се за нематеријалну штету не може прописати лична одговорност, као до сада, потребно је пронаћи правни основ такве конверзије. Мислимо да се правни основ конверзије у наведеном мислу може пронаћи једино у најширој сагласности становништва, које живи на територији или делу територије одређене државе, да се дозволи употреба средстава којима се управља вештачком интелигенцијом, која би се сагласности изказала путем личног изјашњавања, односно на референдуму.

ЛИТЕРАТУРА

- Аранђеловић, Д. 1924. *О одговорности за накнаду штете*, Издавачка књижарница напредак, Београд;
Вуковић, М. 1971. *Одговорност за штете*, Просвијета, Загреб;

Данске, Грчке, Чехословачке, Литваније, Летоније, Данцига, Лихтенштајна, Естоније, Ирске, Шпаније, Аустралије, Чилеа, Уругваја итд. док је после другог светског рата референдум унет у уставе већине држава у европи (*Ibid*, 6, 7). Што се тиче предмета референдума, пракса је таква да се разним питањима може одлучивати на референдуму, али је чињеница да се број питања о којима се одлучивало на референдуму непрестано ширио... (*Ibid*, 9,10).

- Јовичић, М. 2006. *Демократија и одговорност*, Београд;
- Лукић, Р. 1995. *Теорија државе и права, Теорија права*, Завод за уџбеника и наставна средства, Београдски издавачко - графички завод, Београд;
- Лукић, Р., Кошутуић, Б. 2009. *Увод у право*, Београд;
- Митровић, Д. 2016. *Увод у право*, Београд;
- Николић, Д. 1995. *Грађанскоправна санкција*, Нови Сад;
- Прадел, Ж. 2009. *Компаративно кривично право, Санкције*, Правни факултет у Београду, Београд;
- Радбрух, Г. 1980. *Филозофија права*, Нолит, Београд;
- Стипковић, З. 1988. *Протуправност као претпоставка одговорности за штету*, дисертација, Загреб;
- Тасић, Ђ. 1921. *Одговорност државе по принципу једнакости терета*, штампарија “МИРОТОЧИВИ” Вука -Караџића улица бр. 26.Београд;

ПОПИС ПУБЛИКАЦИЈА И ЕЛЕКТРОНСКИХ СТРАНИЦА

Bruxelles, 19.2.2020. COM(2020) 64 final, ИЗВЕШТАЈ КОМИСИЈЕ ЕВРОПСКОМ ПАРЛАМЕНТУ, ВЕЋУ И ЕВРОПСКОМ ПРИВРЕДНОМ И СОЦИЈАЛНОМ ОДБОРУ, Извештај о утицају вештачке интелигенције, интернета ствари и роботике на сигурност и одговорност; 3;

P9_TA-PROV(2020)0276 Састав грађанскоправне одговорности за вештачку интелигенцију Резолуција Европског парламента од 20. октобра 2020. са препорукама Комисији о саставу грађанскоправне одговорности за вештачку интелигенцију (2020/2014(INL));

<https://www.telegraf.rs/auto/auto-vesti/3703956-buducnost-je-stigla-autonomna-vozila-primecena-na-putevima-srbije>;

<https://dmotion.rs/2018/03/20/autonomno-vozilo-odvezlo-u-fatalan-sudar>;

<https://www.atvbl.rs/lat/magazin>;

интернет информација “b92” од дана 15.08 2024.

Sava AKSIĆ, Ph.D

Full Professor, University of Priština in Kosovska Mitrovica, Faculty of Law, Republic of Serbia

LEGAL BASIS OF THE CONVERSION OF LIABILITY ARISING AS A
CONSEQUENCE OF THE USE OF AN ARTIFICIAL INTELLIGENCE SYSTEM

Summary

AI - driven machines have capabilities achieving much greater success than was the case with machines that are managed in a traditional way, i.e. with those through which the goal is achieved by determining in advance the task that the machine should accomplish in the foreseen circumstances. The use of artificial intelligence will reduce the costs, increase safety and efficiency. However, for various reasons, it is possible that there may be a problem in their functioning, and thus material and non-material damage may occur. Given that the use of artificial intelligence will create different circumstances in which responsibility will arise, it is reasonable to ask how these new circumstances differ from the previous ones and what will be the legal basis on which the conversion of responsibility will be carried out.

Key words: Artificial intelligence, software, objective responsibility